

Зарубіжні авторські зібрання

Тадеуш

Аполонга-

Мостовиц

Кар'єра
Никодима Дизми
Роман

Харків
«Фоліо»
2019

Розділ 1

Власник ресторану подав знак таперові, і танго перервалося на півтакті. Пара танцівників зупинилася посеред порожнього майданчика.

– Ну що, пане директоре? – запитала худа блондинка, звільняючись з обіймів партнера і підходячи до столика, на який спирався товстий чоловік зі спітнілим обличчям.

Власник знизав плечима.

– Не підходить? – кинула блондинка.

– Звісно, ні. Геть незграбний. Ні з очей, ні з плечей...

Підійшов і танцівник.

Блондинка уважно поглянула на його добряче поношений одяг, рідкувате волосся кольору волоського горіха, трохи кучеряве і розділене посередині, вузький рот та випнуту нижню щелепу.

– А ви вже раніше десь танцювали?

– Та ні... Тобто так, танцював, тільки у вузькому колі. Навіть казали, що непогано...

– І де? – байдуже спитав власник ресторану.

Кандидат на партнера у танцях обвів сумним поглядом порожню залу.

– У своїх краях, у Лискові.

Товстун розсміявся:

– Варшава, шановний, це не Лисків. Тут треба елегантно, з шиком, з фасоном. Я щиро скажу: ви не підходите. Краще шукайте іншої роботи.

Він розвернувся на каблуках і пішов до буфету. Блондинка побігла в гардероб. Тапер закривав фортепіано.

Кандидат на танцівника ліниво перекинув через плече плащ, натягнув на лоба капелюха і попрямував до дверей. Повз нього пройшов хлопчина-служник із тацею тартинок, у носа вдарив смаковитий запах кухні.

Вулицю заливав гарячий потік сонячного проміння. Наближався полудень. Людей було небагато. Повільно рушив у

бік Лазенок¹. На розі Пенькної² затримався, поліз до кишені жилетки і виловив монету.

«Остання», – подумав.

Підійшов до тютюнового кіоску.

– Два грандпрікси³.

Він перелічив решту і бездумно став на трамвайній зупинці. Якийсь дідусь, підпертий кийком, кинув на нього мутний погляд. Елегантна пані з кільканадцятьма пакунками раз по раз виглядала трамвай.

Біля нього, нетерпляче крутячись, чекав хлопець із книжкою під пахвою. Власне, то була не книжка, а папка, оправлена сірим полотном; коли хлопець став у профіль, було видно стос листів і краї карток для підпису одержувачів кореспонденції.

Поглядаючи на хлопця, він пригадав, що подібну папку носив сам, коли був кур'єром у нотаріуса Віндера, ще до війни⁴, до того, як став поштовим службовцем у Лискові. Тільки нотаріус завжди користувався синіми конвертами, а ці були білі.

Під'їхала «дев'ятка», і хлопець заскочив на задню платформу, не дочекавшись, поки трамвай зупиниться, при цьому зачепивши папкою поручень так, що всі листи розсипались.

«Має щастя щеня, що сьогодні сухо», – подумав кандидат у танцівники, дивлячись на хлопця, що збирав листи. Трамвай рушив, і один лист ізслизнув зі сходинки та впав на дорогу. Кандидат підняв білий конверт і почав махати ним услід трамваю. Але хлопець був так зайнятий збиранням решти листів, що цього не зауважив.

То був вишуканий конверт з паперу ручної роботи з каліграфічно виведеною адресою:

Вельмишановному пану голові Артуру Раковецькому, алея Уяздовська, 7⁵.

Всередині (конверт не був заклеєний) лежала не менш вишукана картка, складена вдвоє. З одного боку щось було над-

¹ *Королівські Лазенки* – парк у центрі Варшави (тут і далі – прим. перекладача).

² *Пенькна* – вулиця у центрі Варшави.

³ *Грандпрікси* – розмовна назва популярних дешевих цигарок у довоєнній Польщі.

⁴ Перша світова війна.

⁵ Будинок за цією адресою до війни належав Раді міністрів.

руковано французькою, з іншого, скоріш за все, те саме, польською:

Голова Ради міністрів має честь ласкаво запросити вельмишановного пана взяти участь у рауті з нагоди приїзду його високоповажності канцлера Австрійської Республіки, який відбудеться 15 липня о 8-й годині вечора в салонах першого поверху готелю «Європейський».

Внизу маленькими буквами додано:

Фрак, ордени.

Прочитав ще раз адресу: *алея Уяздовська, 7.*

Віднести? Може, дадуть злотий чи два?.. Спробувати не зашкодить. Номер 7 – за кілька кроків звідси.

У списку мешканців будинку напроти прізвища А. Раковецького стояв номер квартири 3 на першому поверсі. Піднявшись сходами, подзвонив раз, другий. Врешті знайшов консьержа, який сказав, що пан голова поїхав за кордон.

– Чорт!

Знизавши плечима, тримаючи в руці листа, він рушив додому. Минуло більш ніж півгодини, поки він дістався вулиці Луцької. Скрипучими дерев'яними сходами піднявся на четвертий поверх і повернув клямку.

У носа вдарило задухою тісної кімнати, запахом смаженої цибулі, пригорілого смальцю і смородом мокрих пелюшок. З кутка пролунав жіночий голос:

– Зачиняйте двері, бо протяг, ще мені дитину застудите.

Він щось буркнув собі під ніс, зняв капелюха, повісив пальто на цвях і сів біля вікна.

– Що там у вас, знову нічого не знайшли?..

– Знову...

– Ой, пане Дизмо, ви даремно бруківку збиваєте, я ж вам казала. У селі, в провінції хліб легше здобути. Одне слово – селяни.

Він нічого не відповів. Третій місяць без роботи, відколи закрили бар «Під слоном» на вулиці Панській, де заробляв свої п'ять злотих на день і вечерю, граючи на мандоліні. Правда, пізніше на біржі праці йому дали роботу на будівництві залізниці, але Дизма ні з інженером, ні з майстром, ні з робітниками не знаходив спільної мови, і через два тижні його попросили. А в Лискові...

Жінка, певно, думала про те саме, бо спитала:

– Пане Дизмо, а не краще вам повернутись у свої краї, до родини? Завжди щось там для вас знайдуть.

– Я вже вам казав, що ніякої родини не маю.

– Повмирили?

– Повмирили.

Валентиниха закінчила чистити картоплю і, ставлячи казанок на вогонь, знову почала:

– Тут, у Варшаві, люди інші, й роботи немає. Мій тільки три дні на тиждень працює, ледве на харчі вистачає, а їхній директор, той Пурмантер, чи як там його, каже, що взагалі закриють фабрику, бо прибутку нема. Якби не Манька, то не було б чим і за хату заплатити. Дівчина тяжко працює, і все намарно. Хіба гостя двічі за тиждень зловить...

– Нехай вважає, – перебив Дизма, – бо як її зловлять без книжечки... Тоді...

Валентиниха переповила дитину і розвісила над плитою мокрі пелюшки.

– Що ви каркаєте! – кинула вона роздратовано. – На себе краще дивіться. І так вже три тижні не платите, тільки місце займаєте. Теж мені квартирант.

– Заплачу, – буркнув Дизма.

– Заплатите чи ні, але п'ятнадцять злотих, то і так майже задарма. Та й вони на дорозі не валяються. А ви хоч за яку роботу беретеся, то одразу ж вас звільняють...

– Хто вам це сказав?

– Ова, великий секрет! Ви ж самі Маньці розказували.

Запанувала тиша.

Дизма повернувся до вікна і подивився на обдерті стіни подвір'я. Справді, його переслідувала якась невдача. Ніде не міг собі нагріти місця. З гімназії його вигнали вже з четвертого класу за неслухняність і лінощі. Нотаріус Віндер тримав його довше. Може, тому, що малий Никодим Дизма трохи знав німецьку – розумів, куди його посилають. Пізніше – служба на пошті, жалюгідна платня і вічні докори начальника.

Війна, три роки служби в обозі батальйону зв'язку і єдине підвищення – до єфрейтора. Знову пошта в Лискові, поки не скоротили. Через ксьондза влаштувався у бібліотеку, але й тут

ледь перезимував, бо вже у квітні виявилось, що не вміє тримати полиці з книжками у належному порядку.

Зрештою, у бібліотеці було найцікавіше...

Роздуми Дизми перервали гудки фабрик на околиці. Валентиниха заходилася біля столу. Побачивши це, Дизма встав і вийшов.

Хоч і боліли ноги, він бездумно блукав розпеченими сонцем вулицями. Залишатися в помешканні і вислуховувати уїдливі зауваження Бартека і кепкування Маньки, а тим більше дивитися, як вони їдять, було йому понад силу. Адже сам вже другий день не мав і крихти в роті. Тільки курив, витрачаючи на цигарки останні гроші.

Проходячи повз ковбасну крамницю, затримав подих – таким нестерпним був для нього запах вудженини. Дизма намагався не заглядати у вітрини продуктових крамниць, та голод дошкуляв.

Никодим Дизма чітко усвідомлював, що не має жодних перспектив.

Чи це його хвилювало? Анітрохи. Никодим Дизма, на щастя, був не здатний до уяви. Його передбачення і плани не сягали далі найближчих днів, і, оскільки минулий тиждень він прожив завдяки проданому годинникові, то й наступний міг би прожити, продавши фрак і лакові туфлі.

Так, той одяг і взуття коштували йому чималих обмежень і жертв. Правду кажучи, він сподівався на легку кар'єру танцівника-партнера у ресторані і на радикальне поліпшення жалюгідного матеріального становища. Однак тепер, після багатразових спроб, переконавшись, що на танцівника його ніхто не візьме, без болю попрощався з цим чудовим одягом.

Наближалася шоста. Приймавши остаточне рішення, він повернув до дому.

У помешканні була тільки Манька, тендітна брюнетка з нервовими рухами. Напевно, збиралась кудись сьогодні увечері, бо сиділа біля вікна і малювалась. Вона сиділа на валізі, Дизма став у кутку.

Дівчина заговорила першою:

- Нехай пан відвернеться, я буду перевдягатися.
- Я не дивлюся.
- От і добре, бо від оскоми зуби псуються.

Вилаявся. Дівчина усміхнулась і зняла сукню. Никодим зовсім не звертав на неї уваги, хіба що дратувала вона його все більше. З великим задоволенням закрив би їй рота і викинув за двері. Вона набридала йому постійно, завзято і з якоюсь незрозумілою пристрастю. Це не ображало його чоловічої гідності, бо життя не дало умов, у яких вона могла б виникнути. Це навіть не зачіпало його людської гідності, якої він ніколи не мав у достатку, і в цьому разі не відчував жодної соціальної різниці між собою, безробітним «творчим працівником», і цією дівчиною. Просто з нього було вже досить.

Тимчасом Манька вдягнулася, накинула на плечі хустку і, ставши перед Дизмою, вишкірила великі білі зуби.

– Ну, гарна дівчина?

– Йди до біса! – випалив він зі злістю.

Вона взяла його двома пальцями за підборіддя, але швидко відскочила, коли Дизма вдарив її по руці.

– У, гадина, – зашипіла вона, – наволоч, голодранець... Ще й битися будеш?! Волоцюга...

Говорила ще довго, та Дизма не слухав. Почав відкривати валізу, а в думках рахував, що за костюм дадуть десь п'ятдесят злотих. На Керцелаку¹ він платив сімдесят. На туфлях також доведеться втратити вісім, а може, й цілих десять злотих.

Несамовито заверещала дитина: за хвилину від сусідки прибігла Валентиниха. Аж тоді Манька, скінчивши свою тираду, вийшла, грюкнувши дверима.

Никодим Дизма відкрив чемодан і вийняв костюм.

– Ого, – усміхнулась Валентиниха. – Пан на бал збирається чи на весілля?

Дизма не відповів. Він старанно склав штани, жилетку, фрак, загорнув пакунок у газету і попросив мотузку. Повернувся і чоловік Валентинихи, жінка взялася розігрівати картоплю на вечерю, і помешкання знову наповнилося запахом смаженого смальцю.

– Пане Дизмо, – запитав Валентин, – ви йдете на Керцелак?

– На Керцелак.

– Але ж сьогодні субота, євреїв немає, а свої рідко купують. Та й то за невеликі гроші.

¹ Найбільша барахолка довоєнної Варшави.